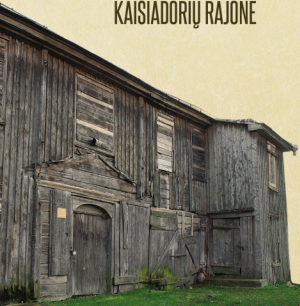

ŽYDŲ GYVENIMAS IR PAVELDAS KAIŠIADORIŲ RAJONE

Kaišiadorys regione žydai, lyginant su kitais Lietuvos regionais, įsikūrė gana anksti. Yra žinoma, kad dar prieš 1495 m. žydai turėjo žemes Darsiniskio ir Trakų pavatus. Daug žydų gyveno Kaišiadorys regione nuo XVII a. Per visą žydų bendrumės gyvavimo istoriją didžiausias žydų skaičius buvo XIX a. pabaigoje, kuomet Žaliosiose ir Žiežmariuose jie sudarė gerokai daugiau nei pusę šių miestelių gyventojų.

KAIŠIADORYS

Nuitiesus du geležinkelius ir jų sandoroje pastatius stotį, prasidėjo Kaišiadorys miesto istorija. 1860 m. iš Darsiniskio persikėlė gyvenoti pirmoji žydų šeima – Dovydas ir Golda Tkaczy. Išsigis dešimtmetį jie buvo vieninteliai žydai Šioje gyvenvietėje. XIX a. pabaigoje apie du trūkštulius visų Kaišiadorys gyventojų sudarė žydai. Pulks susisiekimas sudarė geras sąlygas verslui. Didelį žmonių srautą diktavo pagrindinis verslo kryptis – buvo steigiamos krautuvelės, viešbutiniai ūžėigos.

KAIŠIADORIŲ VETKIS

Į miestą naostines Vokietijos kariai įžengė 1841 m. birželio 27 d. Vilniaus ir Vytaulio galybų sankryžoje buvo paskirtas platas gelis. Visi Kaišiadorys žydai priveržto persikelti į jiems nerudytą teritoriją iki rugpjūčio 10 d. Geta buvo laikomi ne tik Kaišiadorys, bet ir šalinatyvių Žešlų, Žiežmarų žydai – iš viso apie 1000 asmenų. Visi gale buvo asmenys susaudyti 1841 m. rugpjūčio pabaigoje netoli miesto esančiame Strišiūnų Šile.

BUVUSIUS KAIŠIADORIŲ ŽYDŲ KAPINĖS

Kaišiadorys žydų bendrumėg menančios kapinės Šio metu visiškai suakninos. Išliko tik keli paminkliniai akmenys ar jų liekanos. Trys išliko antkapiai 1822 m., du kitiems – 1925 m. mirties datomis, penktoji – tik fragmentas. Ant vieno iš antkapių dar galima įžiūrėti iškalgtą Giso pavardę – ją turėjo vienas pirmųjų Kaišiadorys žydų.

ŽASLIAI

Tik šimtas metų skiria pirmąjį Žešlų vardo pamėgintą istoriniuose Šešliniuose 1457 m. bei pirmąjį Žešlų žydų pamėgimą 1656 m. Nemažą įtaką Žešlų suklestėjimui bei žydų įsikurimui Šioje vietovėje darė per visą žydų bendrumės gyvavimo istoriją buvo XIX a. pabaigoje: 1897 m. miestelyje gyveno 1855 gyventojai, iš kurių žydų buvo 1325.

Pagrindinėj Žešlų gatvėje išlikę tipiniai žydų namai: galu atsuktų į gatvę, dviem įėjimais (vienas į parudovinę, kitas į gyvenamas patalpas). Miestelio istorinio centro kairėje pusėje esančiame pastate (Vilniaus g. 12) prieš kargų gyveno žydų Burštinų šeima, dešinėje esančiame pastate (Vilniaus g. 14) buvo įsikūrus žydo Motelio Mimca restoranas.

Trarkurų metais veikė 2 sinagogos, Tarbut Torā mokykla, žydų biblioteka. Žydu banko Filialas (148 nariai), savanoriškas žydų gaisrininkų departamentas, amatininkų asociacija, sporto organizacija „Maccabi“, loip net sionistai, revizionistai, mizrahistai ir nacionalistų organizacijos. 1940 m. buvo parangtas žydų draugijos „Talמוד-Tora“ Salonėnai ir Dorus Šapirų Žešlų žydų kultūros namų projektas. Pirmame mūrinio pastato aukšto turėjo įsikurti žydų literatūros biblioteka, antrame – muziejinis ekspozicijos skaitas. Skirtas žydų laudies menai ir Lietuvos žydų istorijai, bei paskaitų salė.

ŽASLIŲ SINAGOGOS

1898 m. Žaliosiose veikė sinagoga ir dvejai maldos namai: žydai ortodoksai rinkosi į senąją sinagogą ir neseniai pastatytus maldos namus. žydai chesedai – į savo maldos namus. Visi trys pastatai buvo mediniai. Per diėnį 1895 m. miestelio gaisrų ortodoksų sinagoga ir chesidų maldos namai sudėgė. 1896 m. abi Žešlų žydų tikybėms bendrumėms nusūstė prašymų senųjų maldos namų vietoje leisti statyti naujus mūrinius maldos namus. Projektų autoriūmi buvo A. Filipovičius-Dubovikas. Bendrumėms rinkti savanoriškas aukas statybai darėms sekėsi sunkiai: žydai buvo nusikurdinti neseniai praūžusio gaisro, pu kurio beveik nevyko turgūs. Chesidų maldos namai – beveik kvadratinio plano dviaukštis mūrinis pastatas su rylietiskos architektūros elementais fasade – 1898 m. išliko į pietus nuo aikštės. Chesidų sinagoga išliko beveik be pakitimų.

ŽASLIŲ ŽYDŲ KAPINĖS

Šia buvo laidojama iki 1941 m. Nors jos gerokai sunykę, tačiau iki dabar yra išlikę antkapinių paminklų su įrašais hebrajų ir lotynų rašmenimis.

Žešlų bažnyčios Šventorioje palaidotas kunigas, istorikas JUDZAPAS STAKAUSKAS (1890 – 1972), kuris vokiečių okupacijos metais dirbdamas Vilniaus Valstybiniame archyve slėpė ir išgelbėjo katalikų žydų. 1995 m. LR Prezidento dekretu apdovanotas Žiūstianųjų gėlobijimo kryžiumi.

ŽYDŲ MASINIŲ ŽUDINIŲ VIETOS STROŠIŲNŲ MIŠKE

Pirmojoje vietoje 1841 m. rugpjūčio 28 d. buvo susaudyta 1811 Kaišiadorys, Žešlų ir Žiežmarų žydu. Apatolvai mesimėms žudymėms buvo pasirinkta antroji vieta, gilioje daboje. Šioje vietoje 1841 m. rugpjūčio 29 d. buvo susaudyti 784 žiemėn – Žiežmarų žydes moterys, vaikai ir seneliai. Vietas žymi paminkliniai akmenys.

ŽIEŽMARIAI

Įsikūrę geroje geografijoje vietoje (prie judraus vieškelio, jungusio Vilnių ir Kaunę), Žiežmariai traukė įvairių tautybių amatininkus ir prekybininkus, kurių dėka jie tapo didžiūsiu regiono prekybiniu ir amatu centru. žydai čia nuolatiniu apsigyveno nuo XVII a. 1795 m. miestelyje gyveno 433 žydai.

ŽIEŽMARIŲ SINAGOGA

Žiežmariuose stovinti medinė sinagoga statyta greičiausiai XIX a. viduryje, tad jos architektūroje jaučiama romantiškos įtakos. Maldų salės viduryje išliko dvi (iš keturių) kolonos, kažkada juosusių bim (paaukštintą, kur skaitoma Tora). Moterų galerijoje sinagogos antrame aukšte išliko arkėnės angos. Dauguma interjero papuošimų išnyko, tačiau išliko medinė

razetė virš Bimos ir centrinių kolonų (siliorų) kapiteliai, keli nedideli sienų tuopybos fragmentai ant tinkuotų sienų.

1928 m. Hirsai Rubiniūviūni priklausančiame gyvenamajame name, adresu Vilniaus g. 8, buvo įrengtas KINO TEATRAS „AURA“. Kino filmus rodėvo Šešlinio ir sakmadinio vakarais. Juostas parsiveždavo iš Kauno. Šekbimus rešydavo patys, juos kobindavo ant stulpo ar skėtimų lentoje šalia pastato. Prieš seansą gals kino teatro savininkas išidovė į gatvę ir kviesdavo praevius į Kinę. Bilietų kaina buvo nevienoda, kadangi dalniais buvo skirtingos sėdimosios vietos (suoliai, kėdės, lažė). Po filmo dažniausiai vykdavo šokiai, kurių metu grodavo miestelio Šešlų orkestras. Yra išlikę duomenų apie tai, kokie filmai buvo rodyti. 1931 m. H.Rubiniūviūnų Trakų apskrities višininio praše leisti demontuoti „poveikis“ (kino filma) „Moterų pagrobimas Marok“... „Teisė santuokas melė“... „Gyveno dvykta plėšik“.

ŽIEŽMARIŲ ŽYDŲ KAPINĖS

1782 m. buvo pamėnėtos Žiežmarų žydų kapinės (anksčiausias pamėnėjimas rašytiniuose šaltiniuose). Tuo metu čia buvo dvejios kapinės: vienos laukuose miesto pakraštyje, o antrosios – prie sinagogos, skirtos mažiems vaikams laidoti. Iki mūsų dienų antrųjų kapinių neliko nė žymės.

Informacijos šaltiniai: Radzina Gustacia Impe, „Kaišiadorys regione žydai“, www.kaišiadorysimuziejus.lt eliditroninis mokslų lapas; Parangė Viktoras Drągas, Moteriskas Eiderės Strakauskienės, Elėda Kaišiadorys turizmo ir verslo informacijos centras, http://turizmas.kaišiadorys.lt

